

Дніпровський гуманітарний університет

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ ТА ПРОТИДІЇ
ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ: ПРОБЛЕМИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

*Матеріали
I Міжнародної науково-практичної конференції
17 червня 2021 року*

Дніпро
2021

УДК 34
3-12

Рекомендовано до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» 24 червня 2021 р. (протокол № 11)

3-12 Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення : матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 черв. 2021 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2021. 266 с.

Збірник конференції містить матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення» (17.06.2021), у роботі якої взяли участь представники закладів вищої освіти, наукових установ, правоохоронних органів, суду, недержавних установ України та зарубіжних країн.

Матеріали науково-практичної конференції надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

докт. юрид. наук, доц. **Олег КИРИЧЕНКО** (голова); канд. юрид. наук, доц. **Тетяна АЛФЬОРОВА** (заст. голови); канд. юрид. наук **Сергій ДУБОВ**; канд. юрид. наук, доцент **Тетяна ЛЕЖНЄВА**; **Андрій МІРОШНИК** (секретар); докт. юрид. наук **Сергій ПЕНЬКОВ**; докт. юрид. наук, доц. **Микола ПОТІП**; канд. юрид. наук, старший науковий співробітник **Олександр ШАМАРА**.

ISBN 978-966-981-518-7

© ВНПЗ ДГУ, 2021
© Автори, 2021

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ

Кириченко О.В.

ректор

Дніпровського гуманітарного університету

доктор юридичних наук, доцент

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Сучасний стан злочинності в Україні характеризується поширенням кримінальних правопорушень корисливо-насильницької спрямованості, високим рівнем терористичної загрози та організованої злочинності, бандитизмом, діяльністю незаконних збройних формувань, негативними тенденціями щодо розповсюдження вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, а також існуванням корупційної та економічної злочинності.

Стримувати злочинність, а в деяких випадках її мінімізувати можливо лише шляхом протидії. Протидія злочинності є об'єктивною потребою суспільства і держави, котра виражається у напрацюванні стратегії протидії злочинності, кінцевою метою якої є недопущення вчинення злочинів, а у разі їх вчинення – реагування на них.

Як зазначив В.М. Куц, сутність протидії злочинності полягає в здійсненні соціально-управлінської діяльності, що охоплює реалізацію громадських і приватних ініціатив та кримінально-юстиційних зусиль, спрямованих на утримання злочинності в соціально допустимих межах, зміст якої становлять запобігання таким правопорушенням і правове реагування на них як взаємопов'язані безперервні процеси [1, с. 110].

Особливу роль у протидії злочинності відіграють правоохоронні органи, які мають у своєму розпорядженні нормативно закріплені інструментарії та повноваження щодо протидії цьому явищу. При цьому специфічним «проактивним» і як наслідок найбільш дієвим інструментарієм у протидії злочинності правоохоронними органами є форми та методи оперативно-розшукової діяльності.

У зв'язку з цим має місце особливий, поряд з іншими, вид протидії злочинності – оперативно-розшукова протидія.

На сьогодні в юридичній науці існують проблеми щодо визначення оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням, зокрема: 1) в теорії оперативно-розшукової діяльності відсутнє чітке визначення поняття «оперативно-розшукова протидія кримінальним правопорушенням».

Це зумовлено насамперед різним трактуванням поняття «протидія злочинності», а також реформуванням кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства України, що призвело до звуження змісту оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням [2, с. 318]. Зазначене вимагає перебудови усієї системи протидії злочинності й зміни стратегії та парадигми оперативно-розшукової діяльності з реактивної на проактивну модель [3, с. 9]; 2) на законодавчому рівні відсутнє визначення цієї категорії; 3) різне тлумачення цієї категорії практичними працівниками правоохоронних органів.

За результатами дослідження теоретичних та прикладних проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки ми дійшли висновків, що структурними елементами оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням є: 1) виявлення та усунення (нейтралізація) причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів, виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів, здійснення оперативно-розшукових заходів з недопущення вчинення злочинів зазначеною категорією осіб (оперативно-розшукова профілактика); 2) виявлення осіб, у яких виник намір вчинити злочин, та здійснення оперативно-розшукових заходів щодо відмови цієї особи від вчинення злочину (оперативно-розшукове попередження); 3) виявлення фактів готування до злочину та недопущення вчинення злочинів на стадії готування або замаху на злочин (припинення злочинних проявів). Ця стадія може співпадати зі стадією досудового розслідування у випадку реєстрації матеріалів про факт готування до злочину; 4) виявлення фактів вчинення латентних злочинів та осіб, що їх вчинили; 5) розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування покарання, встановлення безвісно зниклих осіб; 6) забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу або сприяють оперативно-розшуковій діяльності, беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів [4, с. 47].

Структурні елементи оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням взаємопов'язані між собою та складають систему цілеспрямованих дій уповноважених осіб, спрямованих на мінімізацію активної кримінальної діяльності з використанням форм та методів оперативно-розшукової діяльності. Для досягнення певної мети протидії злочинності, з урахуванням конкретної оперативно-тактичної ситуації, зазначені структурні елементи можуть розглядатися у певних варіативних комбінаціях.

Пріоритетним напрямом протидії злочинності, у тому числі й оперативно-розшукової протидії, є запобігання кримінальним правопорушенням (профілактика, попередження та припинення), що передбачає такі форми, які повинні стримувати особу від наміру вчинити кримінальне правопорушення або доведення кримінально протиправного умислу до кінця.

Слід зазначити, що одним із позитивних моментів прийняття Кримінального процесуального кодексу України є те, що оперативним підрозділам правоохоронних органів надано функції щодо запобігання кримінальним правопорушенням, виявлення латентних кримінальних правопорушень і встановлення осіб, що їх вчинили. Негативним моментом є те, що в нормах цього законодавчого акту відсутні вимоги до виявлення причин та умов по конкретному кримінальному правопорушенню під час досудового розслідування.

Оперативно-розшукове запобігання кримінальним правопорушенням є підсистемою запобігання злочинності, яку слід розглядати крізь призму оперативно-розшукової діяльності як виду правоохоронної діяльності. Так, згідно з п.1 ч.1 ст.7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», однією із функцій підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, є застосування необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень [5]. Таким чином, оперативно-розшукова діяльність визначена комплексною запобіжною функцією в системі загальних завдань протидії злочинності.

Варто наголосити, що в юридичній науці також не існує єдиного погляду на визначення поняття та змісту оперативно-розшукового запобігання кримінальним правопорушенням. Наприклад, О.О. Юхно визначає оперативно-розшукове запобігання злочинам як систему оперативно-розшукових і управлінсько-службових дій, здійснюваних гласно і негласно працівниками оперативних підрозділів з метою виявлення і запобігання злочинам, що замислюються або готуються, виявлення, припинення і розкриття злочинів на стадії замаху, установлення і викриття оперативно-розшуковими засобами осіб, які їх готують, вчиняють або вчинили, своєчасний розшук злочинців та осіб, що безвісти зникли [6, с. 40].

Ефективність здійснення оперативно-розшукового запобігання кримінальним правопорушенням певною мірою залежить як від правильного розуміння його сутності та визначення його місця в системі запобіжної діяльності, так і від ставлення до цього напрямку роботи практичних працівників правоохоронних органів.

У кримінології науковці використовують різну термінологію стосовно визначення поняття запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням): «запобігання», «попередження», «профілактика», «припинення», «боротьба», «протидія» тощо. Причому дехто з них зазначені терміни вважають синонімами, з чим важко погодитися. Ми вважаємо, що більш вдалим в якості об'єднувальної категорії є застосування терміна «запобігання кримінальному правопорушенню», який повинен об'єднувати поняття профілактики, попередження та припинення кримінального правопорушення, причому саме в такій послідовності, яка характеризує, окрім

іншого, і ступінь наближення діяння до його безпосереднього вчинення кримінального правопорушення. Після вчинення кримінального правопорушення розпочинається дія другого напрямку протидії злочинності – застосування кримінально-правових засобів впливу на неї, основним з яких залишається кримінальне покарання [7, с. 150-151].

У навчальній та науковій літературі з оперативно-розшукової діяльності родовим є поняття профілактики або попередження злочинів, яка охоплює будь-яку діяльність по запобіганню кримінальним правопорушенням. Так, І.П. Козаченко під оперативно-розшуковою профілактикою розуміє цілісну систему оперативного контролю і профілактичного впливу стосовно осіб, криміногенної обстановки (ситуації) та інших антисуспільних явищ, попередження злочинів на стадії задуму і тих, що готуються, з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів [8, с. 39].

Як наголошує А.П. Ісіченко, в теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності давно помітною є особливість оперативно-розшукової профілактики злочинів, яка проявляється в тому, що за допомогою негласних оперативно-розшукових сил, засобів і методів представляється унікальна можливість спостерігати кримінальні процеси і явища з середини – методом спостереження, постійно слідкувати за змінами у криміногенному та кримінальному середовищі, отримувати різноманітну інформацію про таємні процеси, які функціонують в осередку злочинності, про кримінально активну частину населення [9, с. 14].

Ряд учених використовують категорії «попередження» та «профілактика» як синоніми, зокрема, Н.Є. Філіпенко вважає, що попередження та профілактика повинні використовуватися як синоніми для характеристики діяльності, метою якої є недопущення (упередження) вчинення злочину, а для узагальнення таких видів діяльності як «запобігання», «профілактика», «виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів» пропонує використовувати термін «попередження» [10, с. 23].

В.В. Шендрік зазначив, що предметом інституту оперативно-розшукового попередження злочинів є суспільні відносини, пов'язані із застосуванням комплексу методів, сил і засобів в оперативно-розшукових заходах, спрямованих на ліквідацію причин та умов вчинення злочинів, недопущення вчинення злочинів на стадії задуму та припинення злочинної діяльності на етапі приготування і замаху [11, с. 26].

У теорії оперативно-розшукової діяльності також використовується термінологія щодо запобіжної діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів як «запобігання кримінальним правопорушенням оперативними підрозділами» та «оперативно-розшукове запобігання». На наш погляд, «запобігання кримінальним правопорушенням оперативними підрозділами» є більш широким поняттям, аніж «оперативно-розшукове запобігання». Оперативно-розшукове запобігання є лише частиною різноманітних напрямів запобігання кримінальним правопорушенням

оперативними підрозділами, оскільки оперативні підрозділи здійснюють й інші заходи: кримінально-правові, адміністративні тощо.

Враховуючи ці аспекти досліджуваної проблематики, вважаємо, що складовими оперативно-розшукового запобігання кримінальним правопорушенням є такі: 1) виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснення заходів для їх усунення або нейтралізації; 2) виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення кримінальних правопорушень, та вплив на них з метою недопущення вчинення кримінального правопорушення; 3) попередження злочинів на стадії здійснення кримінально протиправного наміру до початку посягання; 4) припинення кримінальних правопорушень на різних стадіях кримінальної поведінки (готування чи замах на кримінальне правопорушення).

Таким чином, враховуючи зазначене, є усі підстави вважати, що оперативно-розшукове запобігання кримінальним правопорушенням є підсистемою оперативно-розшукової протидії злочинності, та яку слід визначити як діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів, що спрямована на своєчасне виявлення та усунення (нейтралізацію) причин і умов вчинення кримінальних правопорушень, а також недопущення їх вчинення на різних стадіях кримінальної поведінки.

Подальша розробка теоретичних положень оперативно-розшукової протидії злочинності, а також постійне вдосконалення методів і прийомів здійснення цього виду діяльності є необхідною умовою успішної протидії злочинності, сприятиме підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів у цьому напрямку діяльності.

Список використаної літератури:

1. Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 104–112.
2. Кириченко О. В. Категоріально-понятійний апарат у сфері оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. № 2 (вид. 2). С. 315–320.
3. Шинкаренко І. Р., Шинкаренко І. О., Кириченко О. В. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми) : навч. посіб. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. 272 с.
4. Кириченко О. В. Теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Кириченко Олег Вікторович. Харків, 2016. 475 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
6. Юхно О. О. Теорія та практика оперативно-розшукового запобігання злочинам органами внутрішніх справ : монограф. Одеса : Інтерпринт, 2010.

368 с.

7. Куц В. М., Кириченко О. В. Неправдиве повідомлення про загрозу громадській безпеці (кримінально-правова характеристика та заходи протидії) : монограф. Київ–Харків : Харків юридичний, 2006. 212 с.

8. Козаченко И. П. Оперативно-розыскная профилактика (правовые и организационно-тактические вопросы). Киев : НИиРИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1991. 138 с.

9. Исиченко А. П. Оперативно-розыскная криминология : учеб. пособ. Москва : ИНФРА–М, 2001. 69 с.

10. Філіпенко Н. Є. Основні завдання оперативно-розшукового попередження злочинів. *Проблеми профілактики злочинності оперативними підрозділами органів внутрішніх справ* : тези допов. наук.-практ. конф. Харків : Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. С. 20–26.

11. Шендрік В. В. Попередження злочинів оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. 39 с.

Батиргарєєва В. С.

директор Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
головний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
інформатики і права
Національної академії правових наук України
доктор юридичних наук, професор

**КОНТРОЛЬ ТА ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ ЯК ОСНОВНІ
НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ ДОРОЖНЬОМУ ТРАВМАТИЗМУ
В УКРАЇНІ¹**

За загальним правилом, стратегічна лінія упередження будь-якого небажаного у суспільстві явища починається з аналізу причин виникнення та існування останнього. Не є виключенням й травматизм на автошляхах України. Однак засоби, що пропонуються для подолання того чи іншого явища, можуть бути різними. Це залежить від загального стану правопорядку, менталітету та рівня культури певного суспільства,

¹ *Примітка.* Тези наукового повідомлення підготовлені у межах розробки теми фундаментального дослідження «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні», що виконується відділом криминологічних досліджень НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України.